

SAID AHMADNING " QORAKO'Z MAJNUN " HIKOYASIDA VAFODOR

HAYVON TIMSOLI

Eshqulova Farangiz Farxodovna

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika univertseti

Tillar fakulteti O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 304-guruh talabasi

Atabayeva Go'zal Farxodovna

O'qtuvchi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada atoqli adibimiz Said Ahmadning hayoti va ijodi haqida ma'lumotlar, yozuvchining nodir asarlaridan hisoblangan " Qorako'z majnun " hikoyasida it obrazi orqali vafodor hayvon timsoli ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: it,hadis,sura,yozuvchi, vafodor, obraz,timsol,hikoya, tasvir

Said Ahmad 1920 yil 10 iyunda Toshkent shahri "Samarqand darvoza" mahallasida o'z davrining obro'li insonlaridan bo'lgan Husanxo'ja Dadaxo'jayev oilasida dunyoga kelgan.

Yosh Said Ahmad o'zini turli sohalarda: rassomlik, artistlik, fotografluk, qurilish va hatto doktorlikda ham sinab ko'radi. Biroq, adabiyotni tanlaydi.

941 yilda Nizomiy nomidagi pedagogika institutini tamomlaydi va "Mushtum" jurnalida ishlay boshlaydi. Keyinchalik "Qizil O'zbekiston", "Sharq yulduzi" kabi gazeta-jurnallarda turli lavozimlarda mehnat qiladi.1940 yilda birinchi mualliflik hikoyalar to'plami "Tortiq" nomi bilan nashr etiladi. Uning "Cho'l burguti", "Lochin", "Bo'ston", "To'yboshi", "Odam bo'ri" kabi hikoyalari o'zbek adabiyotida yangilik ruhini olib kirgan. Adib xajvchi yozuvchi sifatida bir qator hikoyalar yozdi va shu bilan o'zbek radio va televideniyesida miniatyura teatriga asos soldi. "Xandon pista", "Bir o'pichning bahosi", "Xanka va Tanka" hikoyalari shular jumlasidandir.Said Ahmadning bir qancha hikoyalarini o'qiganmiz bulardan "Qoplun", "Qorako'z Majnun" kabi hayvonlar misolida ko'rishimiz mumkin.Jumladan adibning mashhur " Qorako'z majnun " hikoyasiga to'xtalib o'tsak, "Qorako'z majnun" hikoyasida it obrazi birinchi planga chiqadi. Hikoya avvalida Qur'oni karimdan bir oyat keladi:

«Sizlardan qaysi biringiz o'z dinidan qaytsa va shu kofirliciga o'lsa, bas, ana o'shalarining (qilgan savobli) amallari xabata (bekor) bo'lur, ular do'zax ahlidurlar va u yerda mangu qolurlar».

(Baqara surasi, 217-oyat.)

Hadisi sharifdan:

«Jannatga kiradigan o'n nafar hayvondan biri bu «Ashobi kahfning vafodor iti dir». (Al-jome al-Kabir.)

«Qorako'z majnun» Said Ahmadning mustaqillik yillarida yozgan eng yaxshi hikoyalari

sirasiga kiradi. Hikoya voqeasi juda murakkab emas. Keksayib qolgan Saodat aya bir necha o'n yillardan beri harbiyga ketib, o'sha tomonalarda uylanib, bola-chaqali bo'lgan o'g'li Bo'rixonni kutadi. Xudoning bergan kuni sahar namozida uni eslaydi. Saodat aya tabiatida o'zbekning chin muslima buvilariga xos bu dunyosini ham, u dunyosini ham o'ylashdek mulohazakorlik mujassam. O'g'lining xabarini nevarasi Anvardan eshitgan kampir mulzam bo'ladi. Adib kampirdagi bu o'zgarishni: «Birovga so'zini bermaydigan errayim kampirning shoxi sindi, ostona hatlamay uyda muqim o'tirib qoldi», degan tarzda bayon qiladi. Kunlarning birida Saodat aya iti Qorako'z bilan qizining uyiga qarab yo'lga chiqadi. Ularning borish va kelish jarayoniga diqqat qarating. Yo'l bo'yi adib itning har bir harakati, qiliqlari, sakrashi, shamoldek yelishi, xursandlig-u xafagarchiligi, deydik, «bir qulog'ini dikkaytirib, bittasini shalpaytirib erkalik» qilishlarini, yo'lda uchragan mushuklarni «tiraqaylatib quvishi», «daraxtlardagi musichalarga irg'ishlab» akillashi kabi holatlarni – barcha-barchasini mahorat bilan tasvirlaydi. Kampir itini o'z uyining bir a'zosidek e'zozlaydi.

Shuning uchun ham u itiga qarab: «Abdumalik akangnikiga boramizmi, Dilbar opangnikigami? Dilbar opang domda turadi. Itdan hazar qiladi. Seni uyiga kiritmaydi. Endi nima qilamiz? Mayli, shunikiga boraylik. Yotib qolmaymiz.

Chiqqunimcha hovlida bolalar bilan o'ynab turasan», – deb bermalol gapiradi. Yo'l bo'yi Saodat kampir iti bilan shu zaylda suhbatlashib boradi va suhbatlashib iziga qaytadi. Qaytsa, uyida uni g'aroyib bir yangilik kutib turadi. Bo'rixon kelibdi, ya'ni kampirning «g'oyiblari hozir» bo'libdi. Bu yangilik «Saodat ayaning yillab qalbida qalashib yotgan g'uborlarini» tarqatishi, «ko'ksidan tog'dek bosib yotgan armonlarni» ushatishi lozim edi. Biroq voqelik o'zgacha tus oladi. Ona va bola uchrashuvi... Qiziq, bu jarayonda it negadir bezovta, u nimanidir sezadi; shu bois «notanish odamga g'ashlik qilib tinmay irillaydi». Ona bag'rida Bo'rixon begonaga o'xshaydi. Chunki «undan aroq va sham yoqilgan uyning hidi kelardi». Xursandchilikdagi ona avval bunga e'tibor bermaydi. Sekin asta o'g'li Bo'rixonning otabobolari e'tiqod qilgan islom dinidan qaytib, boshqa dinni qabul qilgani ma'lum bo'ladi. Ona uchun din-diyonat, milliydiniy qadriyatlar, el-yurtchilik har narsadan ustun turadi. Shuning uchun Bo'rixonda ko'ngli soviydi, uni yo'qlikka topshiradi; ketar mahali un-dan yuz o'giradi. Endi ona sahar namozida o'g'lini eslamay qo'yadi. Hikoyada Saodat ayaning go'zal yoshlik pallalari, Bo'rixonning tug'ilishi va uning boshqa yurtlarda yurib onasi ko'nglini o'ksitgan noxush qilmishlarining mo'jaz tarixi bayon qilinadi. Vafot etar mahalida ham Saodat ayaning hayot mazmunini, bu dunyoga kelish va ketish hodisasini juda tabiiy – muslimona anglagani farzandlari hamda nevaralarini chaqirib, ularga qilgan vasiyatida yaqqol ko'zga tashlanadi. Albatta, hikoyani o'qish mobaynida sarlavhadagi Qorako'z majnun nima ekanini bilib oldingiz. Ha, bu o'sha, yozuvchi mehr bilan ta'riflagan:—kichkinagina, belida belbog'dek ikkita biri qora, biri jigarrang chizig'i bor,—tumshug'i bilan ikki ko'zi qop-qora, bir ko'zining tepasida to'mtoq qoshi bor it. Hikoyaning boshidan oxirigacha yozuvchi Qorako'zni Saodat kampirga doimiy hamrohlikda tasvirlaydi. Vafodor it Saodat kampir bilan deyarli bir xil

kayfiyatda: xafa bo'lsa xafa, xursand bo'lsa xursand, kampir o'yga cho'msa, u ham o'y surgandek bir nafas tinchiydi. Garchand kampirni sog'intirgan bo'lsa ham, Bo'rixon itdan ko'ra Saodat ayaga begonaroqdir.

Hikoyada Saodat kampir vafotidan so'ng yozuvchi ham Qorako'zning ruhiyatini kitobxonlarga anglatish maqsadida o'tkir qalami bilan uning qora ko'zlariga ikki tomchi yoshni chizib qo'yadi. Hikoya oxiridagi Qorako'z majnunlik o'limi o'quvchini mahzun qiladi. Hikoya boshida Qur'oni Karimning «Baqara» surasidan oyat epigraf sifatida keltiriladi. Bu ko'chirmalar aynan hikoyadagi Bo'rixon obraziga taalluqli ekanini hech qiynalmasdan ilg'ab olish mumkin. As'hobi kahf to'grisidagi hadisi sharif esa hikoyada xuddi ongli va oqil insondek tasvirlangan Qorako'z majnunga taalluqli, albatta.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, hikoyada juda katta ma'no-mazmun jamlangan. O'zbekona urf-odatlar qadri noliyiq bir farzandning qilmishlarini ko'rsatish orqali ta'kidlanadi. To'g'risi, itning vafosi bir o'g'ilning ona ko'nglini vayron qilishiga nisbatan yuksak ma'naviy martabalarda turishi hamma vaqt ulug'vorlik kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayev H. So'z sehri. Maqolalar to'plami. –T.: TDPU, 2005.
2. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Fan, 2007.
3. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati. –Toshkent: Akademnashr, 2010.
4. Salayev F., Qurbonniyozov G. Adabiyotshunoslik atalamalarining izohli so'zligi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
5. Umurov H. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2004.
6. Аристотель. Поэтика. – Т.: Ф. Гулом номидаги ЎзСА. 1980.
7. Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. – Т.: Ўзбекистон, 2002.
8. Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари. – Т.: Ўзбекистон, 2002.
9. Йўлдош. Қ, Йўлдош. М. Бадий таҳлил асослари. Камалак. –Т., 2016- йил.
10. Йўлдошев Қ. Ёниқ сўз. –Т.: Янги аср авлоди, 2006.

Internet ma'lumotlari:

11. www.ziyonet.uz
12. www.uz.wikipedia.org
13. www.kh-davron.uz
14. www.wikipedia.org